

UPPHOVSRÄTT - VAD ÄR DET?

VAD ÄR UPPHOVSRÄTT?

Upphovsrätt är den ensamrätt som uppstår när någon skapar ett verk. Det kan exempelvis vara en bok, en film eller en låt.

HUR FÅR JAG UPPHOVSRÄTT?

Upphovsrätt kräver ingen registrering eller något annat formellt beslut. Upphovsrätten uppstår när du skapar verket. Det kan vara när låten görs i replokalen eller när färgen stryks på tavlan.

Däremot måste verket hålla så kallad verkshöjd – det vill säga vara tillräckligt originellt för att någon annan inte ska ha gjort det.

VAD GÖR UPPHOVSRÄTTEN FÖR UPPHOVSPERSONEN?

Upphovsrätten innebär att upphovspersonens verk skyddas av lagen och att hen bestämmer hur det ska användas och om andra ska få tjäna pengar på det. Exempel på vad man inte får göra med ett upphovsrättsligt skyddat verk:

- tillverka exemplar (kopior) av verket
- föra över exemplar av verket genom olika kanaler till allmänheten, till exempel från en dvd till internet
- sprida verket fysiskt, exempelvis sälja vidare i butiker
- använda verket i en reklamfilm eller för att sprida sin propaganda

En upphovsperson får däremot överlåta sina ekonomiska rättigheter till någon annan. Det kan exempelvis vara en fotograf som säljer sina bilder till en tidning. Däremot är de ideella rättigheterna alltid bestående och innebär att upphovspersonen har rätt att bli namngiven om man använder ett verk, exempelvis så måste den som citerar ur en bok, ange vem författaren är.

VAD FÅR JAG SOM KONSUMENT GÖRA?

Det finns undantag från upphovsrätten, ett av dem är regeln om privat bruk. Det betyder att de som köper en film, en tavla eller en låt också har också rättigheter.

Du får exempelvis kopiera en film för att ge till din kompis om du bara kopierar ett eller några få exemplar. Filmen måste dessutom använda en laglig (äkta) förlaga. Om filmen är en piratkopia, är det olagligt.

HUR VET JAG OM NÅGOT ÄR UPPHOVSRÄTTSKYDDAT?

Är det gratis, är det sällan upphovsrättsligt skyddat. Hur ofta kan du gå på bio gratis eller teckna reklamfritt Spotify-abonnemang kostnadsfritt?

På nätet kan det vara svårare att veta vad som gäller, men även här gäller ofta principen om gratis eller inte. Däremot finns det undantag, som exempelvis SoundCloud där artister och musiker kan ladda upp sin musik och dela gratis med sin publik.

Oavsett vad så är det alltid den som laddar ner eller fildelar som själv har ansvar för att kontrollera att filmen eller tv-programmet inte är piratkopierat.

VARFÖR ÄR UPPHOVSRÄTTEN VIKTIG FÖR SAMHÄLLET?

Upphovsrätten är viktig för att hela kulturlivet ska vara levande och för att alla kulturskapare ska ges möjligheten att leva på sitt arbete.

Inom musikindustrin så ger exempelvis upphovsrätten låtskrivare, artister och musiker rätt att själva bestämma över sina verk och rätt att ta betalt när andra använder dem. För skivbolagen skyddar upphovsrätten deras investering.

DISKUSSIONSFRÅGOR

1. När uppstår upphovsrätt?
2. Är upphovsrätten viktig eller ska allt som finns tillgängligt vara gratis?
3. Hur vet man att något är piratkopierat?
4. Vem tjänar pengar på piratkopierat material?